

כנס מכון אהרן למדיניות כלכלית

בבית ספר טיומקין לכלכלה באוניברסיטת רייכמן

מדינה במערבולת - איומים והזדמנויות בכלכלת ישראל

אסטרטגיה כלכלית לאור אתגרי הבטחון והשלכותיהם

פרופ' צביקה אקשטיין, ד"ר שרית מנחם-כרמי, ד"ר סרגיי סומקין, ד"ר עידית קלישר

בהתייעצות: פרופ' בני בנטל

2024

אסטרטגיה מאקרו-כלכלית: מודל הפירמידה

מבוססת השוואה בין ישראל למדינות הסמן*:

מבוססת יעדים מדידים להעלאת התוצר לנפש והורדת העוני

- i פער גדול (25% ומעלה)
- i פער בינוני (עד 25%)
- i ללא פער/יתרון

* מדינות הסמן: אוסטריה, דנמרק, פינלנד, הולנד, שוודיה

מהי ההוצאה על ביטחון שנכון/שניתן למשק לממן מבלי לפגוע בצמיחה ותוך חזרה לתוואי יורד של יחס החוב לתוצר?

רקע – המשק יציב וצומח עד סוף 2022

לאורך שני העשורים האחרונים:

- שיעור ההוצאה על ביטחון מתוך התוצר ירד מ-7% ל-4.5%
- קצב הצמיחה עמד על 3.75% ואף עלה ל-4.2% בשנים 2017-2022
- גורם מרכזי לצמיחה – התעסוקה שגדלה בקצב 2.3%
- משקל ענף ההייטק ב-2023: תעסוקה 12%, תוצר 20%
- יחס החוב לתוצר ירד מ-80% ל-60% (סוף 2022)

שנת 2023: תפנית לרעה

- הצמיחה ירדה ל-2% – כתוצאה מהמלחמה
- יחס החוב לתוצר עלה ל-62%

ההשפעה הצפויה של המלחמה על הכלכלה, 2024

תוצאות כלכליות

1.5%	צמיחת התוצר
7.9%	שיעור הוצאות הביטחון מהתוצר
35%	שיעור ההוצאות האזרחיות מהתוצר
2.9%	שיעור הוצאות הריבית מהתוצר
8.4%	שיעור הגירעון (תכנון -6.6%)
67%	יחס החוב לתוצר

מקור: עיבודי חוקרי מכון אהרן לנחוני הלמ"ס, משרד האוצר ובנק ישראל

תרחיש ייחוס להתפתחות הלחימה:

המצב הביטחוני – בסוף 2024:

- סיום הלחימה בעזה
- אכיפת החלטה 1701 וחזרת המפונים
- המצב הגיאופוליטי יציב

הוצאות מלחמה: כ-250 מיליארד ₪

ריבית נומינלית למימון החוב כ-5.0%

תקציב 24: מדיניות חלוקתית ללא

רפורמות תומכות צמיחה

צמיחת המשק, 2025-2035

- תרחיש מדיניות הייחוס: תקציב 25 ואילך - תומך צמיחה

- המצב הגיאופוליטי יציב

- מדיניות תומכת שמירה על חלקו של ענף ההייטק בתוצר (20%) ובתעסוקה (12%)

- מדיניות תומכת תעסוקה בהתאם ליעדי "ועדת התעסוקה 2030" ועוד [רפורמות](#)

- הפריון צומח ב-1.2%

- שינויים במדיניות המס אינם פוגעים בצמיחה

התוצאה: הצמיחה ב-2025 – 4.5%, ב-2026-2035 צמיחה פוטנציאלית של המשק – 3.5%

- תרחיש לתקציב 2025 ואילך תחת מדיניות תקציב 2024 – צמיחה 3%

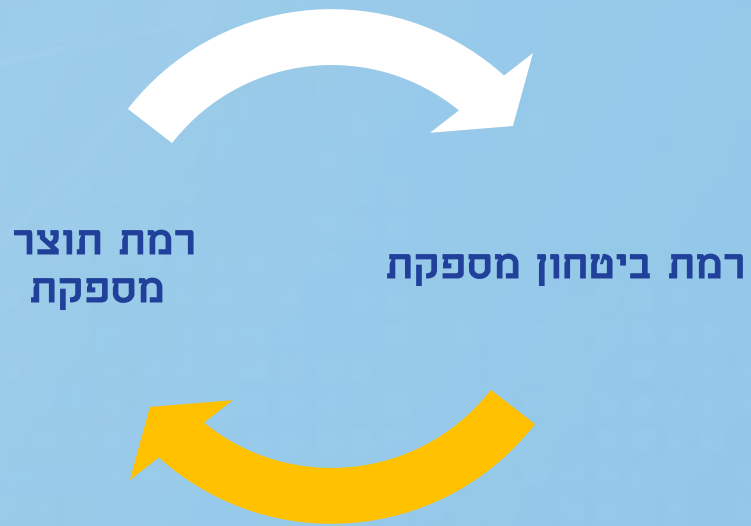
- **איום לתרחישים: מלחמה בצפון, עם מעורבות איראנית**

- המצב הגיאופוליטי חמור, הפעילות בענף ההייטק בירידה משמעותית, ירידה בתעסוקה

- עלייה דרמטית בהוצאות המלחמה, בחוב (מעל 75%) בריבית (מעל 5%) וירידה בדרוג

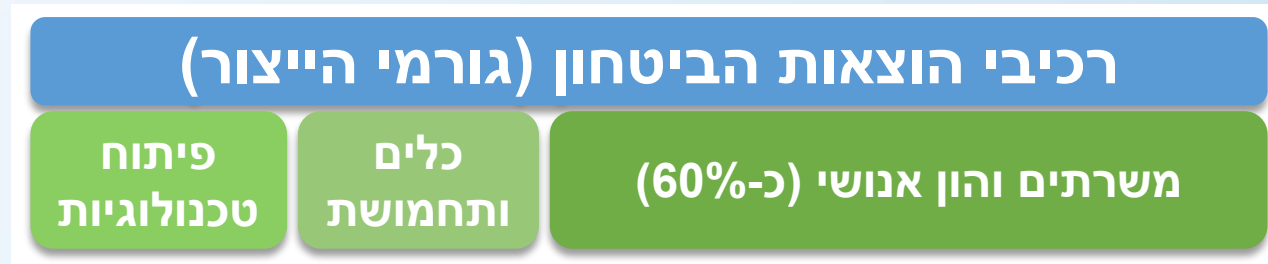
המודל הביטחוני כלכלי

- הוצאה על ביטחון מהווה **ביטוח** המאפשר פעילות כלכלית סדירה: רמות הגנה, הרתעה ומיסים שאינם פוגעות בצמיחה וברווחה כלכלית
- הביטוח מקטין את הנזק באירועים חד פעמיים
- הנזקים בשוטף ובאירוע הם פרופורציונאליים לתוצר
- עם העלייה בתוצר היקף הביטוח האופטימאלי (ההוצאה לביטחון) עולה
- עלייה באיזומים מצריכה עלייה בתקציב הביטחון ודורשת הגדלה של שיעור ההוצאה לביטחון ביחס לתוצר
- בהינתן רמת איזומים קבועה, ההוצאה האופטימאלית יורדת יחסית לתוצר
- מסקנה – על תקציב הביטחון להיות משוערך יחסית לתוצר (ארה"ב 3.5%)

אסטרטגיה כלכלית-ביטחונית

- פונקציית הייצור של ביטחון:

- שמירה על הון אנושי איכותי, כאשר כמות המשרתים קבועה, דורשת גידול של ההוצאה למשרת בקצב הגידול של התוצר לנפש

- בנוסף, גידול בכמות המשרתים בקצב גידול האוכלוסייה מוביל לעלייה בהוצאה על משרתים בקצב הגידול של התוצר

כדי לשמור על יכולות הצבא יש להגדיל את ההוצאה על כלים ותחמושת ועל פיתוח טכנולוגיות לפחות בממוצע שיעור הגידול הפוטנציאלי בתוצר

שחיקה של הוצאות הביטחון ביחס לתוצר

אינה מתאימה לרמת האיומים הנוכחית

- מדיניות שחיקת ההוצאה הביטחונית מתוך התוצר (ועדת ברודט) הניחה:
  - כמות משרתים גדלה בקצב נמוך מקצב הגידול באוכלוסייה (לרבות קיצור שירות)
  - האיומים הביטחוניים אינם מתגברים

הנחות אלו אינן מתקיימות היום

- לאחר ה-7/10 ברור שיש עלייה בסיכונים:
  - טרם המלחמה – התחמשות מאסיבית של האויב, לרבות אמצעי לחימה מבוססי טכנולוגיה זולים
  - מאז המלחמה – האיומים צפויים לגדול לפחות בעשור הקרוב – **אירן על הגבול!**

מהן המשמעויות עבור המדיניות הכלכלית והתקציב בשנים הבאות?

המלצות מכון אהרן לתקציב 2025

תוצאות כלכליות

4.5%	צמיחת התוצר
7%	שיעור הוצאות הביטחון מהתוצר
33%	שיעור ההוצאות האזרחיות מהתוצר
3%	שיעור הוצאות הריבית מהתוצר
4.4%	שיעור הגירעון
66.4%	יחס החוב לתוצר

מקור: עיבודי חוקרי מכון אהרן לנתוני הלמ"ס, משרד האוצר ובנק ישראל

בתרחיש הייחוס:

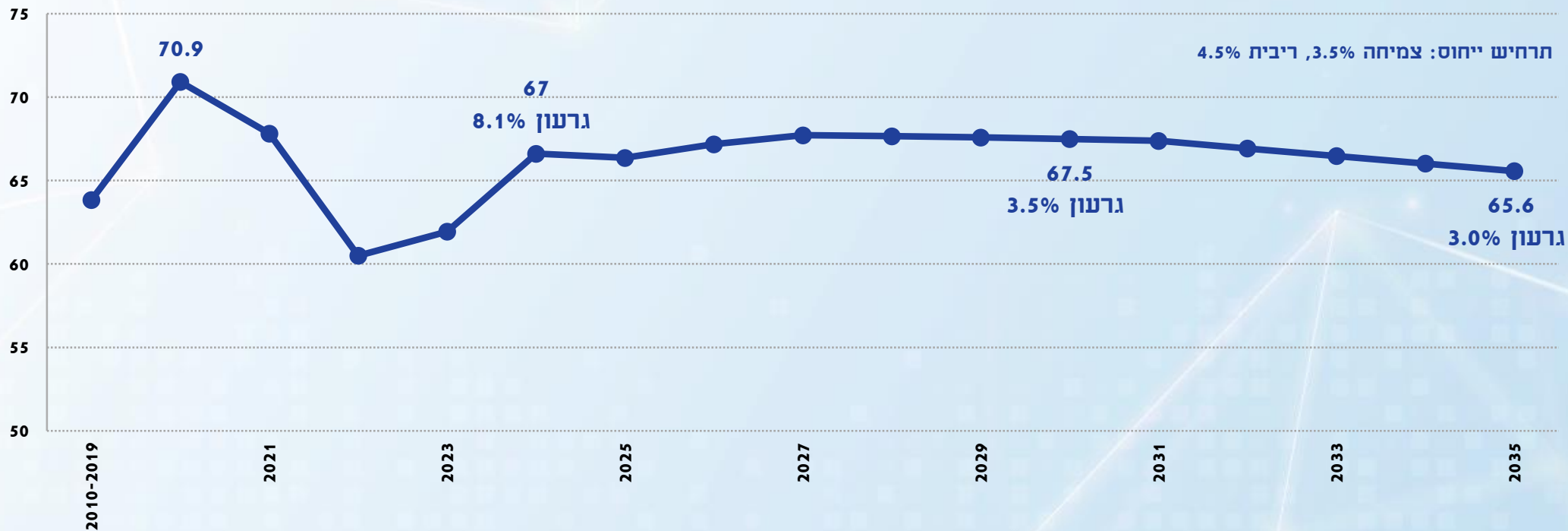
- תוספת מיסים בהיקף של 1% תוצר, שתמומן על ידי מיסוי וקיצוץ בתקציבים חלוקתיים ושאינם תומכי צמיחה:
  - מיסוי שאינו פוגע בתעסוקה, מיסוי מזהמים, ביטול פטורים והתניית תמיכות במבחן תעסוקה = $\sim 0.6\%$ תוצר
  - התייעלות תקציבית, במיוחד בצבא, ביטול משרדי ממשלה מיותרים ותקציבים חלוקתיים = $\sim 0.4\%$ תוצר
- שיעור הריבית: 4.5%
- שמירה על הוצאה אזרחית 33%

המסקנה מהניתוח הכלכלי-בטחוני:

הגידול באיומים הביטחוניים בעשור מ-2026 עד 2035 מצריך העלאה בתקציב הביטחון לשיעור קבוע מהתוצר – מעל 4.5%

מהי המשמעות הכלכלית של הגדלת ההוצאה על ביטחון ל-5.5% מהתוצר ושמירה על חלקה של ההוצאה האזרחית?

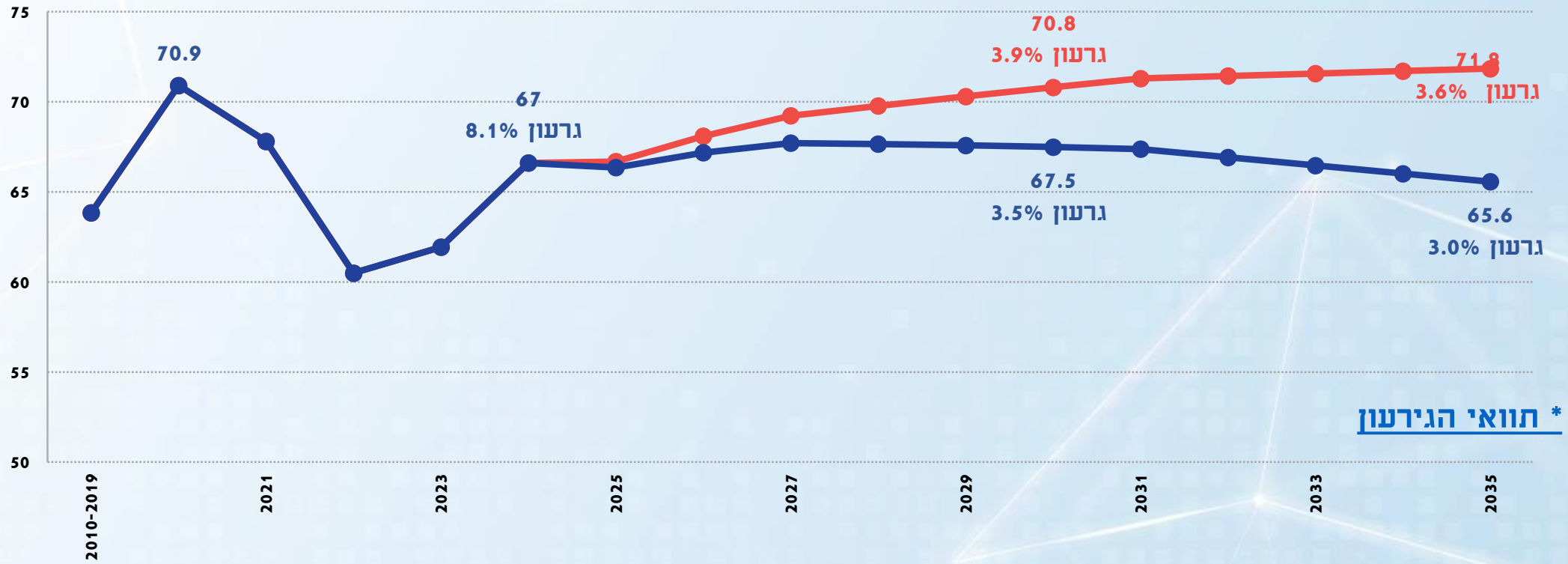
יחס החוב לתוצר בתרחיש הייחוס – תואי מתכנס

קצב צמיחה של 3.5% ומעלה קריטי ליכולת המשק לשאת בהוצאות הביטחון והשיקום בהיקף של 5.5% תוצר

מקור: עיבודי חוקרי מכון אהרן לנתוני הלמ"ס, ובנק ישראל

יחס החוב לתוצר בתרחיש מדיניות 2024 – הצמיחה יורדת ל-3% וריבית עולה ל-5.0% – אינו מתכנס

שיעור צמיחה נמוך יחד עם שיעור ריבית גבוה יגרמו לעלייה דרמטית של הסיכונים הכלכליים וירידה בהוצאות במחון

מקור: עיבודי חוקרי מכון אהרן לנחוני הלמ"ס, ובנק ישראל

מסקנה מרכזית למדיניות כלכלית

ירידה קטנה בצמיחה ועלייה בריבית יובילו להתבדרות יחס החוב לתוצר ולפגיעה קשה ביכולתו של המשק להתמודד עם אתגרי הביטחון. המלצתנו היא לעליה בהוצאה על ביטחון **עד 1%** תוצר!

חשיבות גדולה להתנהלות אחראית של הממשלה בניהול המדיניות והתקציב וקידום רפורמות תומכות צמיחה

המלצות לתקציב 2025: רפורמות תומכות צמיחה

• מדיניות לקידום תעסוקה איכותית

- התאמת מיומנויות התעסוקה והעיסוקים, שיפור איכות ההכשרות העלייתכוניות שאינן אקדמיות
- התמקדות בחברה הערבית ובגברים החרדים

- **מדיניות לשמירה על ענף ההייטק כקטר הצמיחה של המשק והעלאת הפריזון ביתר ענפי המשק באמצעות חדשנות ודיגיטציה**

• מדיניות להפחתת יוקר המחיה

- הסרת חסמי בירוקרטיה ורגולציה, הגברת תחרותיות
- תכניות להאצת הדיור והתאמתו לתחבורה ציבורית

• מדיניות להגברת יעילות המגזר הציבורי

- יישום תכנית דיגיטציה רוחבית – בעיקר ממשקים בין־משרדיים ועם המגזר העסקי
- צמצום המבנה הארגוני של הממשלה ל-15 משרדים עוד ב-2024

מכון אהרן
למדיניות כלכלית
ע"ש אהרן דוברת ז"ל

תודה

2024